

HAC NOTLARI

(20 Temmuz-24 Ağustos 2019)

Recep KILIÇ

20 Temmuz, Cumartesi akşamı, Ankara Esenboğa'dan başladı yolculuğumuz; istikamet Medine. Nasip olursa Temmuz'un 26'sında Mekke'ye intikal edecek, oradan da 24 Ağustos'ta Ankara'ya dönmüş olacağız.

Nereden çıktı bu "hac notları" fikri? Biz hacca not tutmaya, gözlem yapmaya mı geldik, yoksa ömrümüzde çok büyük bir ihtimalle bir daha yaşama imkânı bulamayacağımız "ömürlük" bir ibadeti icra etmeye mi geldik? diye soruyorum kendi kendime, zaman zaman. Kaldı ki hac yolculuğu için hazırlık yapmaya başladığımda kendi kendime şu şekilde söz de vermişim: sözde akademik gerekçelerle eksik aramaya asla girişmeyecek, felsefi anlamda eleştirel bir tutumdan uzak, tam bir dini adanmışlıkla ibadet etmeye yoğunlaşacaktım. Bununla birlikte yanıma bir defter almayı da ihmal etmemişim; ne de olsa 35 günlük uzun bir hac süresi vardı önümüzde. Uçakta Medine'ye gelirken bazı şeyler yazdım da. Gerek Medine'de gerekse Mekke'de hava çok sıcak. Güneş altında fazla kalamıyorsunuz ve mecburen bir gölgelik buluyorsunuz kendinize, kendinize göre belli ibadetleri yaptıktan sonra da bir şeylerle meşgul olmak ihtiyacı hissediyorsunuz. Bu durumda da ya milletin ya ümmetin bir ömür tartışa tartışa bitiremediğimiz sorunlarını konuşmaya devam edeceğiz veya memleketin güncel haberlerini takip edeceğiz veyahut işte bu not tutma seçeceğimizi işletecektik; ben son seçeneği tercih etmiş oldum. Yazdığım bu notların hikâyesi böyle.

Hac (Müslümanların Büyük Aile Kurultayı)

Hac ibadeti, bir büyük aile kurultayı duygusu uyandırdı bende: İnsanlık âleminin şerefli bir ailesi olan Büyük Müslüman Ailesinin yıllık büyük kurultayı gibi sanki hac ibadeti. Hac ibadetinde yani bu yıllık büyük kurultay süresince Müslüman Ailenin mağdur ve mazlum üyeleri hiç kimseye açamadıkları, açsalar da çare bulamadıkları dertlerini, dualarını, yakarışlarını, yani seslerini duyurmak üzere heyetler halinde Allah'a yürüyorlar. Toplu halde matafta huzura çıkıyorlar ve herkes kendi dilince kendi üslup ve kendi yöntemince halini Allah'a arz ediyor. Her açıdan olabildiğince farklılık arz eden bu üyeleri bir "Aile" haline getiren ortak bir dua ile ortak bir parola ile geliyor herkes: "Lebbeyk, Allahümme lebbeyk..." "Ben de buradayım Allah'ım, ben de geldim..." Sanki kurultay katılımcıları için yapılan yoklama esnasında ismi okunan üye, "buradayım"; "davete icabet ettim, emre amadeyim" diyor "Lebbeyk, Allahümme Lebbeyk" derken. Ve dualar, yakarışlar, anlatışlar, dilekler, temenniler, şikâyetler. ...

Mataf'a (Tavaf edilen alana) açılan kapılarda ülkelerin hacıları tavaf alanına (Allah'ın huzuruna demek daha doğru olur belki de) kendilerine özgü yerellik ve çeşitlilik içinde toplu halde çıkmak üzere göründüklerinde insan, mensubu olduğu ailesinin daha önce görmediği yakınlarıyla buluşmuş, teşbih doğru mu bilmiyorum ama aile büyüğünün huzurunda bütün akrabalarla bir araya gelmiş hissine kapılıyor adeta. Akrabaların ortak bir özelliği kendini hemen belli ediyor: Hepsinin bağı yanık, gönlü kırık, garip, gureba; ahırındaki düvesini satmış, boğazından kesmiş, bulmuş buluşturmuş, biriktirmiş ve bu buluşma kurultayına iştirak edebilmiş. Hepsi bunun mutluluğunu, heyecan ve coşkusunu yaşıyor. Her üye dünya gözüyle ve arada aracı olmaksızın kendi dilek, temenni, öneri ve şikâyetlerini bizatihi kendisi arz ediyor makama. Makamın kapısı kurultay üyelerine açık; ayrıca bir randevuya ihtiyaç duymuyorsunuz, bazen kalabalık oluyor ama olsun bu kalabalık, makama ulaşmanıza engel değil: Özel

kalem bürokrasisi ve kaprisi yok yani. Huzurda bazıları şikâyet, talep ve önerilerini özel olarak iletiyor, kimisi de açık ediyor: En çok dile getirilen talep “Rabbena âtina fiddünya haseneten...” oluyor sanırım; kim bilir ne kişiye özel şikâyet, talep, dua, niyaz, yakarış ve öneriler vardır...

Hac Umresi (Kurultay Kaydı)

Sanki hac umresi ile kurultay delegeleri umre tavafı ve sa'yini yapmak suretiyle bir anlamda kayıtlarını yaptırmış oluyorlar. Hac umresi ile Arafat'ta yapılacak olan Vakfe arasında kalan zaman dilimi, katılımcıların kendi gönüllerine göre geçirebilecekleri bir serbest zaman formatında planlanmış; katılımcılar birey veya gruplar halinde kendilerine uygun programlar yapabiliyorlar; isteyen istediği gibi nafile tavaf veya ibadetlerde bulunabilir, dolayısıyla Makama çıkabilir, özel veya grup görüşme ve istişarelerde bulunabilir.

Arafat'ta Vakfe: Haccın özü (Resmi Kurultay Programı)

Bugün 7 Ağustos Çarşamba; yarın değil öbür gün yani 9 Ağustos Cuma günü (Terviye günü: Arife'den bir önceki gün) Cuma namazını kıldıktan sonra ihramlarımızı giyip otel lobisinde Arafat'a intikal etmek üzere hazır bulunmamız istendi kafile başkanı tarafından. Saat 4'den itibaren otobüslerle Arafat'a çıkacağız inşallah. Bu, heyecanla beklenen an; gerçekten heyecan verici bir duygu. Çadırlara yerleşeceğiz, bir gece yani Cuma'yı Cumartesi'ne bağlayan geceyi çadırda geçireceğiz: Aslında Arife günü öğle namazının girişi ile başlayacak olan Vakfe zamanını bekleyeceğiz bu süre içinde.

Arife günü öğle namazından güneşin batımına kadar Arafat'ta belli bir süre zaman geçirmenin adı vakfe: Haccın üssü'l-esası. Daha önce hiç tecrübemiz yok, aklımıza gelen ilk duygu izdiham, zorluk ve acizyet; acizyetin varoluşsal bir şekilde hissedilişi. Aklımızdaki ikinci husus, öğle ve ikinci namazlarının öğle vaktinde birleştirilerek kılınması (cem'-i takdim).

Arafat Öncesi Bu Kadar Neden Heyecanlıyım?

Daha önce düşünmediğim kadar heyecanlıyım, niye acaba diye düşünmeden edemiyorum kendi kendime. Sanırım bunun birden çok sebebi var. 1980 Aralık sonunda İstanbul Haseki Eğitim Merkezi'nde İhtisas Kursu'na başladığımızda, hocalar ve kursiyerler arasında ismi dillerde dolaşan fakat ilk aylarda kendisini göremediğimiz Mehmet Savaş Hoca'nın hacda görevli olarak bulunduğunu öğrenmiştik, hoca sanırım Şubat sonu veya Mart ayında gelmişti. Hoca'nın dönüşü ile birlikte, daha yeni başlamış olan Diyanetin hac organizasyonu ve hac menasiki hakkında coşku ile anlatılanları heyecanla dinlemeye başlamıştık; daha sonra fıkıh konusu olarak hac ile ilgili fıkhi tartışmaları; mezheplerin farklı görüşleri ve hac terimleri: Vakfe, ihram, cemerât, Mina, Müzdelife, mik'at vb. Bütün alanlarda ve branşlarda olduğu gibi hac ile ilgili öğretim de bütünüyle ezbere dayalı bir öğretiydi ve anlatıyordu. Sonra 83-85 yılları arasında Harput Eğitim Merkezi'ndeki öğretmenlik tecrübemde ilgili müfredat gereği fıkıh kitaplarında hac menasiki ile ilgili müktesebatı hoca efendilerle tekrar ettik; zaman zaman hoca efendileri dinledik, zaman zaman biz anlattık, konuştuk... 1984'de hacda görevlendirilebilmemiz için önce gerekli evrak Kurum'dan istendiyse de, sonra, yaşımız 31'den küçük olduğu için görevlendirmemizin mümkün olmadığı bildirildi tarafımıza. 1990 yılı sonlarında Batıkent'te Tok 84 sitesine taşındığımızda Diyanet'te çalışan arkadaşlarımız hac görevleri esnasında yaşadıklarını dönüşlerinde zevk ve coşkuyla anlatırlardı; biz de bunları uzun yıllar dinledik, tabii ki zevkle dinledik. Babam ile annem 1983'de, ağabeyimler de sanırım 2004'de gittiler; daha sonra ablam, kardeşim ve yeğenlerim hacca gidip geldiler. Ve nihayet 2010 yılında biz de yazıldık; kurada çıkmayınca 2013 yılında Umreye geldik, buraları görme imkânı elde ettik; sonunda 2017 yılında kuramız çıktı; hacca gitme hazırlıklarımızı tamamlamıştık ki nasipte başka yerlere gitmek, başka tecrübeler yaşamak varmış; belki de bizim hacca hazır hale gelmemiz gerekiyormuş! O dönemde yaşadıklarımızı bu şekilde yorumlamak rahatlatıcı oluyor. En sonunda 2019 sezonunda hacca gidebileceğimiz haber verildi, hazırlıklarımızı yaptık ve Temmuz 20'si akşamı Medine'ye uçmak nasip oldu. Bütün bu yaşananlardan sonra Vakfeye çıkıyor olmaktan dolayı heyecanlanmam normal değil midir?

Heyecanımın başka bir sebebi de belimdeki fitik rahatsızlığından dolayı bir sağlık sorunu yaşar mıyım endişesi olmalı. Merhum Yazıcıoğlu'nun helikopteri düştüğünde ben evde bel fitiği yüzünden belimin kilitlenmesinden dolayı hareketsiz uzanıyordum. O günden sonra benzer bir sıkıntıyla karşılaşırım endişesinden kurtulamadım; aynı endişeyi Arafat sonrası yapılacak uzun yürüyüş için de hep hissettim; bu sebepten kas gevşetici ilaçları yanımda getirirken biraz abarttım; çok şükür bir sıkıntı yaşamadan bugüne kadar geldik. (18 Ağustos, Pazar; öğle namazı sonrası revakların altındayım.)

Arafat'tayız (9 Ağustos, Cuma, saat 23.20)

Daha önce söylendiği üzere bugün ikindi namazını eda ettikten hemen sonra saat 4'ü geçerken otobüslere bindik, Arafat'a ulaştığımızda saat 6'yı geçiyordu. Çadırları görünce içim açıldı, sanki Büyük Aile üyeleriyle yapacağımız bir pikniğe gelmişiz hissine de kapıldım. Burada geçecek zamanın verimli geçeceği beklentisine girdim nedense. Akşam ve yatsı namazlarını kıldıktan sonra sevgili hac arkadaşımın ablalarının ve Mustafa hocaların çadırlarını bulduk, ama henüz ikisi de çadırlarına ulaşmamıştı; en azından yerlerini öğrenmiş olduk.

Mahiyeti itibariyle tavaftan farklı bir yapısı var vakfenin; tavaf olabildiğince coşku, heyecan, aksiyon, hareket ve zikir. Tavaf, içindekilerin dışı vurum yeri, duaların makama arzının tecessüm ettiği yer. Oysa Arafat'ta yapılan vakfede içe doğru bir yolculuk söz konusu, kendinizle başbaşa kalıyorsunuz. O'nunla olan ilişkinizi, hayat serüveninizi; hemcinslerinizle bu zamana kadar kurduğunuz ilişkinin niteliğini, kısaca ömür denen beşeri müktesebatınızı gözden geçirebilme zamanı gibi göründü bana vakfe. Yaşadıklarınızı, yaşattıklarınızı, karşılaştıklarınızı, karşıladıklarınızı, hayallerinizi ve hakikatlerinizi ve tabii ki sükût-u hayallerinizi bir değerlendirme yeri mi acaba Arafat vakfesi, tam olarak bilemedim. Belki de kendinizle yüzleşme yeri; kendi gerçekliğinizi anlama ve değerlendirme fırsatı, böylece hayatın varoluşsal anlam ve önemini doğrudan idrakinin yaşanabildiği bir yer, kim bilir! Kişiye özel bir tecrübe olduğu kesin.

Çıkmadan önce hayalimde vakfeye yüklediğim anlamı karşılayan bir tecrübeyi tam olarak yaşayabildik mi acaba diye soruyorum kendi kendime. Biraz tereddütlerim var bu konuda; tereddüde düşmemin sebebi, benim Arafat'a gelmeden önce, kendi kendime vakfeye yüklediğim mana ile veya vakfeden kişisel beklentim ile ilgili. Arafat'ta vakfeye durmak deyince aklıma gelen, veda hutbesini iradı sırasında Peygamberimizin on binlerle ifade edilen bir topluluğa hitabıdır. Biz de, Büyük Müslüman Ailesinin bireyleri olarak, aynen 1400 küsur sene öncesinde olduğu gibi, peygamberimizin hutbe irat ettiği yerde sanki onu dinliyormuşçasına hep birden ayağa kalkacak, birbirimizin varlığını, çeşitlilikteki birliği (tevhidi), birlikteki çokluğu bizatihi müşahede edebilecek; çeşitliliğimizi, zenginliğimizi, ortak duygu ve heyecanımızı, tavafta kısmen olduğu gibi, burada bütünüyle hissedebileceğiz diye bir beklentim vardı açıkçası. Bu beklentim gerçekleşmedi, beklentimin tekabül ettiği fiziksel ve düşünsel gerçekliğin mevcut olmadığını üzülenek sonradan kavradım, yani benim beklentim sadece bir hayal imiş. Beklentim fiziken mümkün değilmiş, çünkü her şeyden önce iklim ve coğrafyanın şartları böyle bir vakfeye fiilen imkân vermiyor gibi gözüküyor; aslında bu bütünüyle imkânsız değil ama neyse öyle diyelim. İkinci ve bence asıl sebep de, böyle bir vakfede bu Büyük Aileye hitap edebilecek ehliyet, liyakat ve müktesebata sahip, Ailenin dertleriyle dertlenen, kendisine güvenilen, yapıp ettikleriyle Büyük Aile üyelerine güven veren; Allah'ın misafirlerine en azından bir "hoş geldiniz" mahiyetinde selamlama konuşması yapabilecek bir Aile büyüğü yok ortada. Düşünsel gerçeklikten muradım bu. Fiziksel gerçeklik benim beklentimi karşılayabilecek bir şekilde organize edilebilir ama düşünsel dediğim bu gerçekliğin inşası neredeyse imkânsız görünüyor; en azından şimdilik. Bunun nedenleri oldukça uzun ve karmaşık bence, sizce de öyle değil mi? Ama yine de vakfe sırasında kafamızı çadırımızdan kısa bir süreliğine dışarı çıkartamaz mıydık acaba? ... Tabii vakfenin bu haliyle icrası aşamasında ne denli zorluklar yaşandığını bilemiyorum, ben sadece içimden geçen hissiyatı paylaşıyorum; benim düşüncem fiilen gerçekleşmesi mümkün olmayan ütöpik bir beklenti de olabilir. Çünkü hac organizasyonunu istediğiniz gibi planlayabilecek imkâna sahip değilsiniz ülke olarak; Suudlu yetkililer size ne kadar imkân verirlerse o ölçüde hareket edebilme imkânına sahipsiniz ancak. Ayrıca 50 derecenin üstünde hissedilen bir hararetin

altında yaş ortalaması bu kadar yüksek olan hacıları Arafat vadisinde Güneş'in altında toplayıp onlara hitap etmenin sağlık açısından neye mal olacağını kestirmek de zor değil...

Bütün bunlara rağmen Arafat'a çıkmadan önce vakfeye yüklediğimiz anlamı besleyen kitabi bir birikim olduğunu belirtmemiz lazım; özellikle de peygamberimizin "*Hac Arefedir*" (*elhaccu arefe*) anlamındaki, hac bahsinde neredeyse motto olarak kullanılan hadisi, bu konuda zihnimizi şekillendiren anahtar verilerden. Ancak bizim fiilen tecrübe ettiğimiz uygulamada Arafat vakfesini haccın özü (rüknu) kılan bir nitelik bulmak oldukça zor bence. Ankara'dan birlikte yola çıktığımız kabile üyeleriyle beraber, çadırlar arasından zar zor ilerleyerek bize ayrılmış olan çadırımıza ulaştık, yerleştik ve 30 saate yakın bir süre içinde, zaten beraber olduğumuz Ankara ve Kırşehirli dostlarımızla birlikte zaman geçirdik. Yeni bir tecrübe olarak "cem-i takdim"i uyguladık. Vakfe adına başımızı çadırımızdan çıkarmaksızın Sayın Diyanet İşleri Başkanı'nın yapmış olduğu bana biraz uzun gelen duayı dinledik.

Arafat, Vakfe ve Yağmur

Vakfeden hemen sonra (10 Ağustos, Cumartesi) bir fırtına koptu, çok güzel yağmur yağdı; birlikte olduğum hacılar yağın yağmuru duaların kabul olduğunun delili gibi yorumladılar; bu yorumun hoşuma gitmediğini söylesem doğru olmaz, hernekadar içimdeki ses bunun bir tabiat olayı olduğunu hatırlatsa da ısrarla. Bazen gazete haberlerine konu olan ve ölümle sonuçlandığı bildirilen yağmur ve sel haberlerine tesadüf ediyorduk; bu sene inşallah ölüme yol açan bir felakete dönüşmez... İki gün sonra, yani bayramın ikinci günü (12 Ağustos, 17.43) Şeytan taşlamaya gidecektik, yine yağmur nedeniyle ertelemek zorunda kaldık. Dün de televizyonun canlı yayınında Kâbe'ye yağın yağmurun çok yoğun olduğunu ve altınoluktan nasıl su aktığını izledik arkadaşlarla. Sonradan öğrendim ki o yağmurda Mustafa Hoca matafta imiş.

Arafat ve Özürlü Hacılar

Bir vakit namazına hazırlık sadedinde ihtiyaç giderimi için Erkek tuvaletinde kuyruktayız, önümde yaklaşık 10 kişi var. Ön tarafta tekerlekli arabada bir hanımefendiyi kuyruğun ön tarafına yaklaştırdılar; arabanın yanında refakatçi olan hanım kuyrukta bekleyen erkeklere bir şeyler anlatıyor hararetle. Sıradışı bir durum; erkekler zaten ihram içindeler, ihram giymeye alışkanlıkları da olmadığı için bazı uygunsuz görünümle karşılaşabilmek her an mümkün olabiliyor, ayrıca erkek tuvaleti kuyruğu ve bir kadın hacı aday, tekerlekli sandalyedeki yine bir hanımefendi ile birlikte kuyruğun önüne yaklaşmış erkeklere bir şeyler izah etmeye çalışıyor... Konu şuymuş: Ayağı kırıldığı için tekerlekli sandalyeye mahkûm hale gelmiş kadıncağız kadınlar tuvaletine götürmek istemişler, tuvaletin bulunduğu zemini iki aşamalı olarak yoldan öylesine yükseltmişler ki yanında kocası da olmasına rağmen tekerlekli sandalyeyi kadınlar tuvaletine yaklaştıramazlar fiziken mümkün olamamış. Çareyi, kadını yükseltisi kısmen daha az olan erkek tuvaletine getirmekte bulmuşlar; erkeklerin kas gücünden istifadeyle sandalye tuvaletin kapısına yaklaştırdı ve kadıncağız kocasıyla birlikte tuvalete girip ihtiyacını karşılamaya çalıştı.

Niye mi dikkatimi çekti bu olay? Siz de, "ne var bunda canım" der misiniz? "Kardeşim! sen hac mı yapıyorsun yoksa kıyıda köşede acaba bir eksik bulabilir miyim diye etrafı mı gözlüyorsun" der misiniz bilemem, ama içimdeki ses bana zaman zaman aynen böyle söylüyor; "işine bak sen" diyor iç sesim bana; "tesbihini çek, kaza namazlarını kıl, duaların kabul edildiği mukaddes mekanlardasın; kızların için, oğlun için, eşin için dua et; en önemlisi de kendin için dua et, bak yaşı 60'ı geçti..." diyor içimdeki ses; ben bu gidişle herhalde hiçbir zaman takva ehli olamadan gideceğim bu dünyadan; insanların kimbilir ne ulvi duygulara gark olduğu bir ortamda benim nasibime düşene bakar mısınız: erkek tuvaleti kuyruğundaki erkeklerin önünde bekleyen tekerlekli sandalyede oturan bir kadın..., nasip meselesi; kendi adıma üzülüyor değilim ama durum da budur. Bütün bu içimdeki gelgitlere rağmen bu olayı paylaşmadan edemiyorum. Neden mi?

Söz konusu bu olay bana 1988'in sonlarında Manchester'da katıldığım bir dil kursunda bir Müslüman olarak iç dünyamda yaşadığım bir mahcubiyeti hatırlattı. Öğrenciye düşüncelerini sözlü olarak anlatabilme becerisi kazandırabilmek adına, ilgisinin malumu olan, belli bir konu seçilip o konuda öğrenciler konuşturulur. Böyle bir günde konuşma konumuz, şehir ve özürli vatandaşlar idi. Konu bana çok önemsiz görünmüştü, ilk önce; çünkü ben özürli vatandaşlar ile şehrin mimari kurgusu arasında ilişki kuracak, bu konuda imâl-i fikredebilecek bir müktesebata sahip değildim. Biz şehir deyince Müslümanların insanlığa hediye ettiği hamam kültürünü konuşabilirdik ama özürliüler ile ilgili ne söyleyecektik ki? Avrupa ülkelerine mensup öğrenciler kendi memleketlerinde yapılanları anlattılar, anlattılar ... şaşırdım, insanlar bu kadar önemsiz ayrıntılarla bu kadar niye uğraşırlar ki demeden edemedim doğrusu. Sıra bana gelince, Türkiye'de yaşayanların dini imanı bütün insanlar olduğundan, insanı "eşref-i mahlûkat" sayan bir medeniyetin mensubu da olduğumuzdan bizde "özürli" kimse olmayacağından hareketle şehirlerimizde özürliüler için ayrıca özel bir düzenleme yapmaya ihtiyaç duyulmadığını söyledikten sonra, Allah'ın yarattığına "özürli" demeyi uygun bulmadığımızı da ihtiyaten belirttim... Eee! Suudi yetkililer de 30 sene önceki benim gibi düşünüyorlar hala; özürli de neymiş, hepsi Allah'ın kulu değil mi? Bu dünya imtihan dünyası değil mi; onun da imtihanı böyle; sabredecek, sabretmeyi öğrenmeden takvaya nasıl ulaşılabilir ki!!! Hacca da zaten bunun için gelmedik mi!

Ama biz, özellikle de muktedirlerimiz "bir insanı yaşatmanın bütün insanlığı yaşatmak olduğunu" ifade eden ilahi buyruğu ne kadar da sık tekrarlarız. İnsanı yaşatmak, insanın onuruyla yaşayabileceği yaşam alanları oluşturmak değil midir? Beni dertlendiren husus, işte bu ufak ayrıntıdır! Derdim, sıklıkla ifade etmeye çalıştığım üzere dini zihniyetimizle ilgilidir. Dini insanın sosyo kültürel ihtiyaçlarından tamamen soyutlayan din anlayışıdır beni sıkıntıya sokan; dünyanın imarını hedefleyen, dünyada insan onurunu koruyacak, insanı insan gibi yaşatacak "adil bir ortam" inşasını hedefleyen; zulme izin vermeyen, hâsılı insanı "insan olarak" yaşatmaya yer veren bir dini zihniyetimizin olmayışıdır derdim. Dine bizim toplumlarımızda Marx'ı haklı çıkaracak bir işlev yüklenmiştir uzun zamandır; üzüntüm bu yüzdendir. Bizde din adına "insan", göz göre göre harcanmakta, heder edilmektedir de, dindarımız bu duruma yine din adına itiraz etmemekte, edememektedir. İşte beni rahatsız eden tam da budur. Arafat'ta karşılaştığım olay, bendeki mevcut rahatsızlığı depreştirdi sanırım.

Arafat ve Dua Kültürümüz Üzerine

Arafat vakfesinden sonra görevli hocalar, "yapılmış olan hatimlerin duasını yapacağız" dediler. Bunun üzerine hacılar, özellikle hanımefendiler, birer ikişer hocalara yazılı notlar vermeye başladılar: Kim ne kadar, ne hatmi yaptığını yazıp hocaya vermeye başladı. Hocalar da yapılmış olan hatimlerin yazılı olarak bildirilmesi gerektiği konusunda hacıları uyarıyorlar. Yazılı hatimlerin toplanması işlemi biraz zaman aldı; bilimsel toplantılarda katılımcılardan soruların sözlü değil de yazılı istenmesi gibi; sonunda, yapılan hatimlerin yazılı olduğu kâğıtlar hocalarda birikti ve hatim duası başladı.

Böyle bir dua etme uygulaması ne zaman, hangi arada ve hangi tesirlerle ortaya çıktı? Araştırılması gerekir. Bana çok garip geldi; nedense Hıristiyanımsı bir tınısı varmış gibi hissettim: Hatim duası yapılıyordu eskiden beri, ama böyle yazılı belge isteniyor muydu? Uygulama bende, hocaların kendilerini Allah ile cemaat arasında özellikli bir konuma yerleştirdiği hissini uyandırdı; bu yüzden Hıristiyanlığı çağrıştıran yönüne işaret etmiş oldum.

Diyanet'in yazılı yayınlarında böyle bir uygulamayı onaylayan veya teşvik eden bir yaklaşımın olabileceğini düşünmek istemiyorum; ama yazılı yayınlarını takip ediyor da değilim. Hac için yola çıkmadan bir iki gün önce memleketten sevdiğim bir büyüğüm, eşi hanımefendinin ve yakınlarının yaptıkları Kuran hatmi, Yasin hatmi, İhlas hatmi gibi çeşitli hatimleri (bu tür hatimlerin olduğuna da o vesileyle muttali oldum) benzer şekilde telefonda bana, hatmi yapanın ismi, hatim türü ve sayısını yazdırınca yadırgamıştım; Vakfe'deki duruma şahit olunca böyle bir uygulamanın mevcut olduğunu farkettim. Demek ki memleketimizde yeni bir dua kültürü oluşmuş da haberimiz yokmuş.

Dua Mantığımız Üzerine

Allahu Teâla “duanız olmasa size ne diye değer vereyim” buyuruyor, mealen ayet-i kerimede. “Dua ibadetin özü” buyurmuş peygamberimiz. Dua, kulluk bilincinin bir göstergesi; insanın Rabbi ile kurduğu ilişkinin mahiyeti bir anlamda duada tezahür ediyor: Hamdimizi, şükürümüzü, acizyetimizi, Yüce Allah’a olan mutlak bağımlılığımızı beyan, tasdik ve ikrar ediyoruz dua vesilesiyle. Bunların hiçbirisine diyecek bir sözümüz olamaz. Sözümüz bizim dua mantığımız ile ilgilidir: Söz konusu mantıkta dua eden mümin, aslında kendisinin emek vererek yerine getirmesi gereken bilcümle işleri Allah’a sayıp dökmekte; mükellef ve mesul olan O imişcesine işleri birbir Allah’a havale etmektedir. Bu mantığa göre yeryüzünde adaleti Allah sağlayacak, hukuk düzenini O tesis edecek; ilave olarak da İslam’a ve Müslümanlara yardım edecek... Müslümanlar ne yapacak? Dua edecekler; başka? Başkası can sağlığı: Allah gibi yâr ve yardımcınız olduktan sonra ne yapılır ki; yan gelip yatılır. Oysa Allah, dua ile yardım

talep eden biz Müslümanlara ne diyor? Dediği şu: (**إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ**)

“Siz Allah’a yardım ederseniz eğer, Allah da size yardım eder.” Ne demek? Allah, Müslüman’a olan yardımını şarta bağlamış. Önce siz, O’na yardım edeceksiniz. Nasıl olacak O’na yardım? Önce siz O’nun istediği şekilde üzerinize düşen bilcümle görevleri yerine getireceksiniz. Siz üzerinize düşeni yapmanız halinde, şüphe yok ki Allah gereğini yapacaktır; ama siz, insan olmak haysiyetiyle, yapmanız gerekenleri yapmadığınız sürece duayı vakfede değil arşı âlâda bile yapsanız sonuç değişmeyecek ağabey, hiç kusura bakmayın! Eskiden Surre alayları varmış, benzer şekilde dua alayları oluştursanız da onlar Kâbe’de 7/24 dua etseler bile, üzerimize düşenleri hakkıyla yerine getirmediğimiz sürece, bizim durumumuzda bir değişiklik olmayacak; bu böyle biline. Nerden mi biliyorum? Allah “siz ahdinizi yetine getirirseniz ben de ahdimi yerine getiririm” (**وَأَوْفُوا بَعَهْدِي أَوْفِي**) (**بِعَهْدِكُمْ**) diyor, çok açık. Peygamberimizin Allah’a sığındığı “kabul olunmayan dua”, bizim yaptığımız türden dualar olmasın sakın?

Toplumun yukarıdan aşağıya bütün kesimlerinde yaygın dua mantığına göre Müslümanlar isteyecek, Allah verecek; yapacak, bulacak, buluşturacak; sanki Müslümanlara eli mahkûm. Bir asır evvel Akif merhumun Allah’ın Müslümanlar tarafından ‘*ecîr-i hâs*’ veya ‘*vekîl-i umûr*’ olarak düşünülmesinden şikâyet ettiği mantık ve uygulama aynen devam ediyor. *Ecîr-i Hâs*, kişinin özel işlerini yerine getirmek üzere ücretle çalıştırdığı gündelikçi işçiye verilen isim iken *Vekîl-i Umûr* bütün işlerinden sorumlu olan vekildir. Hatırlayalım Akif’in sözlerini:

Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecîr-i hâsın iken!
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku teknil edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazifesidir...
Huda vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak!

Sizce neden değişmiyor bu zihniyet? “Bana dua edin, duanızı kabul edeyim.” (**أَدْعُونِي**) (**أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ**), “Dua edenin davetine icabet ederim” (**أَسْتَجِيبُ لَكُمْ**), “De ki: Duanız olmasaydı Rabbim size ne diye değer versin ki!” (**قُلْ مَا**) (**يَغْبَابُكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ**) ilahi buyukları yanında “Arafat duaların kabul edildiği yerdir” mealindekine benzer Peygamberimizin hadislerinde verilen müjdelere esas alınmak suretiyle isteniyor da isteniyor. ... Nasıl olsa istemek bedava! Kayıt ücretine benzer azıcık ücreti olsa bakın o zaman kim kime dua ediyor... Oysa düşünmek lazım: Mesela Hz Peygamber, insan ve peygamber olarak yapması gereken hangi işi kendisi yapmadı da onu Allah’ın yapmasını istedi?

Düşmanınkine eşdeğer bir orduya, mühimmata, araç ve gerece sahip olmadan savaşa girmedim. Oysa bizim mevcut mantığımızı göre onun bu araç ve gereçlere ne ihtiyacı vardı ki! Âlemler yüzü gözü hürmetine yaratılmıştı; istemiş olsa kendisine verilirde istediği. Ama o bizim düşündüğümüz gibi yapmadı. Hazırlık yaptı, insan yetiştirdi, mühimmat hazırladı... Bedir’de, Uhud ve diğer savaşlarda karşı taraf niceliksel üstünlüğe sahip olmakla birlikte onlarda nitelik açısından ne türden silah varsa aynıysınan bizim tarafta da mevcuttu; artı olarak bizimkilerde çelik gibi iman ve pırlanta gibi parlayan ve işleyen bir ahlak vardı. Ya şimdi? Karşı taraftaki mühimmat ve müktesebatın hangisine sahibiz? İşin acı tarafı o anlatmakla bitiremediğimiz ahlakı da kaybettik gibi görünüyor!

Yaptığımız Dualar Üzerine

Dua üzerine bu kadar bilgiçlik taslayınca sanki hiç dua etmiyormuşuz gibi bir mana çıkabilir belki; hemen söyleyelim ki gece gündüz her zaman iyilik ve güzellikler diliyoruz Cenab-ı Hak’tan: kendimiz, çocuklarımız, akraba ve arkadaşlarımız için. Başka bir dua daha ettim Arafat’ta: Mataf’ta bulduğumuz, görüştüğümüz ve lisan-ı hal ile karşılıklı konuştuğumuz Büyük Aile Üyeleri olarak bizim, karşı karşıya bulunduğumuz mevcut sorunların üstesinden kendi başımıza gelebilmemizin kısa, orta ve uzun vadede mümkün gözükmeyen ortaya çıktı. O zaman Allah’ a dua edelim de yüksek teknoloji üreten bir topluluk ile bizim Aileyi güçlendirsın: Böyle bir topluluk Müslüman olursa belki bizim Aileye içerden katkısı olur. Peygamberimizin Ömer ve Hamza’dan biriyle Müslümanları güçlendirmesini istemesi gibi. Birisi Hz Ömer oldu, adalet dağıttı; diğeri Hz Hamza oldu, inandığı değerler uğruna gözünü kırpmadan nasıl feday-ı can olduğunu gösterdi. Neden olmasın! Yüksek teknoloji üreten bir topluluk Müslüman olursa, Müslümanlara da teknoloji vasıtasıyla içine düşürüldükleri sarmaldan kurtulma noktasında ve daha önemlisi iş ve çalışma ahlakı konusunda yardımcı olabilir... Sonumuz hayır olur inşallah; mandacı olduk da haberimiz mi yok acaba, dedi içimdeki ses. Her neyse! Biz her hâlükârda hakkımızda hayırlısını isteyelim!

Vakfe Duası ile Birlikte Adaylıktan Çıkıp Hacı Olduk!

Sayın Diyanet İşleri Başkanı duasını bitirdikten sonra “artık hacı oldunuz, birbirinizi tebrik edebilirsiniz” deyince, çadırdaki heyecanı, neşe ve mutluluğu görmeğe değerdi gerçekten. Böyle bir kabile ile birlikte hacca gelmiş olmaktan dolayı kendimi gerçekten şanslı hissediyorum, oysa başlangıçta öyle düşünmemiştim. Bizim insanımızı anlamak, doğru değerlendirmek kolay değil gerçekten. Etrafında olup biten olumsuzluklar karşısındaki tepkisizliği ve duyarsızlığı yüzünden ümitsizliğe düşüyorsunuz haklı olarak. Nemelazımcılığına, kendisini sokmayan yılanın bin sene yaşamasına rıza göstermesine isyan ediyorsunuz; ama öbür taraftan çocuksu safiyeti ve samimiyetine, ölümüne sadakatine hayran oluyorsunuz. “Vur de vuralım, öl de ölelim” diyen; vur denilince vuran, öl denilince de gerçekten ölen başka bir topluluk var mıdır acaba? Boşuna asker millet dememişler demek ki! Ve peygamberimiz insanları yer altındaki maden damarlarına boşuna benzetmemiş. Asker adamdan filozof olmasını beklersen sükût-u hayale uğrarsın; askerden eleştirel düşünce sahibi filozof değil de olsa olsa iyi bir derviş olur; zaten olmuş da. O zaman hatayı insanımızda değil de başka bir yerde aramalıyız gibi gözüktü bana.

Müzdelife

Arife günü gün batımından itibaren Müzdelife’ye intikal otobüslerle olacakmış. Burada da akla ilk gelen şey izdiham ve cem’-i tehir (yatsı namazı vaktinde akşam ile yatsıyı birlikte eda etme), bir de taş toplama işi. (Biz her ihtimale karşı bir iki gün yetecek kadar taş topladık) Arafat’ta adresimiz 2. Mektep, 39. Çadır’mış. Bu sebeple de biz en son intikal edecek grupta olacakmışız. Müzdelife’de namazın ikamesi ve vakfe ile birlikte Mina’ya yürüyüş başlayacakmış. (7 Ağustos bilgisi)

Denildiği gibi oldu, yoğun bir kalabalık içinde Müzdelife’ye kadar arabalarla geldik; bize ayrılan çadıra yürüdük: yatsı namazı vaktinde akşam ile yatsı namazını birlikte eda edip Müzdelife vakfesini yapmış

olduk; vakfeler haccın durakları, bekleme yerleri gibi düşünülebilir. Vakfeden sonra hiç vakit geçirmeden şeytan taşlama görev sefer emri başlıyor: Ve saat 24.00 civarında yürüyüş başladı. (10 Ağustos)

Mina: Cemerat (Şeytanların taşlandığı yer)

Müzelife'den Mina'ya, oradan da Cemerat'a yürüyüş, son derece heyecan verici; insanı ürperten bir yolculuk. Ümmet-i Muhammed ayağa kalkmış, harekete geçmiş. Hz. Âdem'den bu yana Şeytan'ın bireysel ve toplumsal ölçekli işgallerinden bıkmış usanmış. Arafat ve sonra Müzelife'de yaptığı vakfelere de (isterseniz buna istişarelerde diyelim) Şeytan'a "artık dur, artık yeter" deme zamanının geldiğine karar vermek suretiyle bir seferberlik başlatmışçasına harekete geçmiş; ne pahasına olursa olsun Şeytan'a haddini bildirmek üzere baş açık, yalın ayak yola koyulmuş bir vaziyette Şeytan'a karşı topyekûn bir saldırı başlatılmış. Sanki Şeytan taşlama, bu yılki Büyük Müslüman Aile Kurultayında oybirliği ile alınan bir kararın derhal uygulanmaya geçilmesi gibi.

Bütün ülke hacılarının hep birden aynı hedefe doğru bir sefer başlatmış olmaları; erkeklerin özel olarak aynı kıyafetle veya her türlü dünyevi kıyafetten arınmak suretiyle bir anlamda kaybedecek hiçbir şeyinin olmadığını gösterircesine, hedefe kilitlenerek, başlatılan bir sefer bu. Böyle bir sefere katılabilmiş olmaktan ne kadar bahtiyarlık duyduğumu yazıyla anlatabilmem asla mümkün değil. Gençliğimizde "Hilal ile Haçın kavgası" başlıklı, şimdi yazarını tam olarak hatırlayamadığım bir kitap vardı. Müzelife'den başlatılan bu sefere de "Müslümanların Şeytan ile kavgası" demek mümkün. Bu mahşeri kalabalık, bu kelimelere dökülemeyen, heyecan dolu azim ve kararlılık karşısında Şeytan'ın işi zor görünüyor. Öyle ki Müslümanlar bu işi çok ciddiye almışlar. Ortak bir kararla, tam bir mutabakatla alınmış bir karar ve karar istikametinde beşikteki çocuktan 80 yaşın üzerindeki nineye, tekerlekli sandalyedeki dedeye, elindeki bastonla yol almaya çalışan âmâyaya kadar her yaştan, renkten, ırktan ve boydan, istisnasız bütün Müslümanlar yola koyulmuşlar. Bu kavgada kullanacakları mühimmatlarını hazırlamışlar, ölümüne gidiyorlar; kararlılar! Böylesi kaybedecek hiçbir şeyleri kalmamış ve fakat kendilerine her halükarda cennet gibi bir ödül vaad edilen bir ordunun karşısında Şeytan'ın kazanma şansı olabilir mi? Ne dersiniz? Bence bu iş bu sefer tamam.

Ama Şeytan deyip geçmemek lazım, adı üstünde Şeytan bu! Hz. Âdem ile Havva validemizi nasıl alt ettiğini, onları nasıl kandırabildiğini aradan geçen bunca zamana rağmen anlayabildik mi? Kaldı ki Müslümanlar bu kararı ilk defa da almıyorlar. Bu sefere ilk defa da çıkmıyorlar! Buna rağmen Müslümanların bu zamana kadar Şeytan'a öldürücü darbeyi vuramamış olması bu sefer vuramayacakları anlamına da gelmez; çünkü her sene bu kavgaya katılanlar yüzde doksan oranında değişiyor. Bu ümitle, bu aşk ve heyecanla Cemerat yoluna girdik. Önce Küçük olanı çıktı karşımıza, muhatap almadık; ortancası çıktı sonra, ona da aldırmadık: İşe büyüğünden başlamalıydık. Onu bulduk, taşladık ve ardımıza bile bakmadan yolumuza devam ettik. İkinci ve üçüncü günler tekrar gittik; her iki günde de üçünü birden taş yağmuruna tuttuk; attığımız taşlar, aslında, onun onurunu kırıcı mahiyette idi; gözümüzde küçük idi, o sebeple küçük küçük taşlar atmakla yetindik. Bu gece yani bayramın üçüncü gününün gecesi son kez taşlamayı yapıp dönerken şahit olduğum ufak ayrıntılar zaferi kazanacağımıza olan kesin inancımı zayıflatır gibi oldu? Neden mi? Dedik ya Şeytan bu! Strateji dehası. Gözle görülür bir şekilde hedef saptırmakta üstüne yok. Biz Müslümanlara hedef olarak Cemerat'taki taş sütunları göstermek suretiyle kendini gizlemeyi çok iyi beceriyor; biz Şeytan adına sütunlara taş fırlatırken o kendini içimize çoktan gizlemiş bile. Bu kavganın bizim kendimizle verdiğimiz bir kavga olduğunu unutturuyor bize Şeytan; yani Şeytanlığımı bir kez daha açık ediyor; biz de saf saf büyük, orta ve küçük şeytanlara taş atarken taşlarımızın gerçek hedefinin oradaki sütunlar olduğu zehabına mı kapılıyoruz acaba? Bana biraz öyle gibi geldi. Yoksa, Arafat'tan Müzelife'ye, oradan Mina'ya, Mina'dan da Cemerat'a yürüyen bu Ümmet-i Muhammed, şahit olduğum o heyecan ve kararlılıkla kendi kendisiyle yüzleşse; o taşları aynı kararlılık ve azimle içindeki kötülüğe olan Şeytani eğilime veya yatkınlığa karşı atabilmiş olsa Müslümanlar, en azından hacı olanlar ve onların içinde buldukları toplumlar böyle mi olurdu?

Cemerat'ın ikinci katında vazifemizi ifa edip Aziziye istikametinde bulunan otobüs duraklarına doğru grup olarak yürürken gözüme uzaktan son derece gelişmiş bir raylı sistem düzeneği çarptı; öğrendiğime göre Mina ile Arafat arasında kurulu olan bu raylı sistem, sadece Körfez ülkeleri hacılarının kullanımına açılmış. Bunu öğrenince Şeytan'a karşı başlattığımız seferin zaferle sonuçlanabileceğine olan ümidim zayıfladı. İşleyen bir metro sistemi var ve bunu sadece belli ülkelerin hacıları kullanabiliyorlar. Veda hutbesinde Arab'ın Arap olmayana üstünlüğünün olmadığı ilan edilmemiş miydi? Şeytan bu topraklarda Hz Muhammed'den intikam mı alıyor ne!

“Taş, Baş, Tıraş” üçlemesinde “baş” kayıp halka gibi hissediliyor fiiliyatta.

Kurban bizim adımıza kesiliyor, bu sebeple bir de kurban telaşıyla uğraşmıyoruz; taşı attıktan sonra otele gelip tıraş olup ihramdan çıkma imkânı buluyor olmamız, bir açıdan çok güzel ama haccın bütünlüğü ve taşın mantığı açısından meseleye baktığımızda hacının kurban telaşı yaşamaması taşın anlamını boşaltır gibi gözüküyor. Şeytan taşlamanın ve kurban kesmenin sembolize ettiği gerçeklik kayboluyor gibi geldi bana.

Otele yürüyerek dönüş

Müzdelife'den gece 12 gibi başladığımız yolculuk Mina üzerinden Cemerat'a, oradan da otele yaklaşık beş saat sürdü. Otele geldiğimizde sabah namazı vakti çıkmamıştı; namazı kıldıktan sonra istirahatata çekildik; sanırım 8 veya 9 gibi kurbanlarımızın kesildiği, dolayısıyla tıraş olup ihramdan çıkabileceğimiz haber verilince tıraşımızı olduk ve ihramdan çıktık. Böylece Haccın en uzun ve yorucu olan esası tamamlanmış oldu. Ziyaret tavafı ve sa'yi için gece saat 12 civarında gittik; tavafı üçüncü katta yaptık; ilk defa üçüncü katta tavaf yapmış oldum. Üçüncü kat daha sakin ama orada matafta yapılan tavafın hazzını alamadım; bir kere Kâbe'den daha yüksektesiniz, ikinci olarak da Kâbe'yi net olarak göremiyorsunuz; kenara korkuluk olarak konulmuş olan şeffaf koruma, Kâbe'nin net olarak görülmesine engel oluyor. Herneyse! Böylece Arife günü başlayan resmi hac programının bayramın birinci günü sonuna kadar olan kısmı tamamlanmış oldu elhamdulillah. Bayramın ikinci ve üçüncü günü Şeytan taşlama ile tamamlanacak olan süreç, ayrılmadan yapılacak veda tavafı ile sonlanacak inşallah. Allah'ın yardımı ile sağlıklı tamamlanması bütün duamız.

Diyanet ve görevlileri

Diyanet'in organizasyonu beklentimin üzerinde düzenli ve tertipli; belli ki, yılların birikimi iyi değerlendirilmiş. Tabii hac organizasyonunun Diyanet tarafından yürütülüyor olması çok değişik açılardan değerlendirilebilir. Hacılar arasında en çok konuşulan husus bu yıl ücretlerin yüksek oluşu. Biz işin maliyetini bilemediğimiz için bu konuda bir değerlendirme yapabileme imkânımız da yok. Ama şunu diyebiliriz: Eğer bu organizasyondan kalan paralarla Teşkilat beş yıldızlı otellerde programlar yapıyorsa, bu toplantılardan hiçbir hayır çıkmaz; bunu çok rahatlıkla söyleyebiliriz.

Muhatap olduğumuz Diyanet görevlileri konusunda da bir memnuniyetimi belirtmem gerekir: Kafile içinde bir kafile başkanı ile sanırım yedi din görevlisi var. Hepsi son derece özveri ile çalışıyorlar; şimdilik şunu belirteyim ki yaptıkları işin parasal bir karşılığı asla yok veya para karşılığında yapılacak bir iş değil yaptıkları. Bu söylediklerim bizim muhatap olduğumuz genç arkadaşlar için geçerlidir, herkes aynı özveri ile çalışıyor mu, onu bilebilmem mümkün değil. Tabii bir de bizim kurumlardan Diyanet'in görevli olarak getirdiği öğretim üyeleri söz konusu. Biz hac kafilesi olarak bu arkadaşlarımızla müşerref olmadık. Onlar hakkında bir yorum yapmam birçok açıdan etik olmayabilir.

Medine'den Notlar

Mescid-i Nebi'de namaz kılmak, o ortamda bulunmak Hz Peygamber'in yaşadığı, insanları karşıladığı, karşılaştığı, İslam'ı tebliğ ve talim ettiği mekânda bulunma duygusunu yaşamak insana özel bir huzur hissi veriyor. Ayrıca kabrinin hemen yanı başında olmak da insanda sanki onun zamanında onunla berabermiş gibi bir duygu uyandırıyor.

İnsanlar mensup oldukları topluluğun istidatlarına göre mi davranıyor acaba?

Bir öğle namazı öncesi iki veya üç Kırgız, önümdeki safa oturdular. Birazdan sağdan soldan gelip geçenlere işaretler etmeye başladılar; önce geçenler Kırgız tanıdıkları da onları yanlarına davet ettiklerini veya kendilerinin buldukları yeri haber verdiklerini düşündüm, çünkü ancak çok tanıdık insanlara gösterilebilecek şekilde davranıyorlardı. Hareketleri devam edince Medine’de bu kadar Kırgız’ın olamayacağını düşünerek kendilerini dikkatle izledim. Gördüm ki gelene gidene saflardaki boş yerleri gösteriyorlar. Bunu onların “çoban” bir topluluk üyesi olmalarına bağladım. Bir çoban gibi sanki sürüyü istedikleri şekilde sevk ve idare etmeye çalışır gibiydiler.

Ahlâk merkezli olmayan din anlayışının yansıması

Müslümanlar her yerde olduğu gibi Mescid-i Nebevi’de de namaz öncesi ve namaz süresi içinde namazın saf düzeni konusunda o kadar hassas ve duyarlı davranıyorlar ki aynı hassasiyet ve duyarlılığı ahlaki yozlaşma ve hak ihlalleri konusunda gösterebilmiş olsalar, Müslüman topluluklar insanlığa örnek gösterilecek medeniyet seviyesine sahip toplumlar inşa ederler. Ahlak merkezli olmayan veya ekseninde ahlak olmayan din anlayışı son zamanlarda fazla vurgulanır oldu. Nedir ahlak merkezli olmayan din anlayışı? En kısa tanımı şudur bence: Kul hakkını gözetmeyen bir dindarlık biçimi. Yakından bilip tanıdığı masum insanların yaşadıkları mağduriyet ve hak ihlallerine rağmen, “benim de başıma benzer bir mağduriyet gelmesin, beni sokmayan yılan bin yaşasın” zihniyetiyle etrafında olan biten ahlaki yanlışlar (kötülükler) karşısında susmak. Yanlışa yanlış, doğruya doğru dememek, diyememek ve fakat namazda saf düzeni konusunda hassasiyet göstermek “merkezinde ahlak olmayan” bir din anlayışıdır. Bu din anlayışı ahlaki dışladığı için adaleti dışlamış; adaleti dışladığından haksızlık ve hukuksuzlukları görmezden gelir olmuştur. Adaleti, dolayısıyla hakkı ve hukuku dışlayan bir din anlayışı da insanlar arası ilişkilerle ilgilenmeyen bir dindara sahip olur; dolayısıyla böyle bir din anlayışına sahip insan için dindarlık şeklen “tadil-i erkâna riayet” edilerek kılınan namaza, istibraya azami hassasiyet göstermek suretiyle alınan abdeste indirgenir. Oysa İslam dini hac, namaz, abdest vb ibadetleri insanı “insan-ı kâmil” seviyesine ulaştıracak vasıtalar kılınmış; yapılan bu ibadetler sayesinde her ne şart altında olursa olsun hakkı savunan, haksızlık karşısında susmayan; adaleti ayakta tutmak için çalışan “ahlaklı” yani “Müslüman” bireyler inşa etmeyi hedeflemişti. Üzülerek görüyoruz ki dindarlarımız İslam’ın koymuş olduğu bu asli hedefi kaybetmişlerdir; daha kötü olan husus ise, böyle bir hedefin Müslümanların gündeminde olmayışıdır. Günümüz dindarının ekserisi, kendi menfaatlerini, konum ve statülerini korumak için “tedbirli olmayı”, yani menfaati için etraflarındaki olumsuzluklara ses çıkarmamayı, “ahlaki bir erdem” sayar hale geldiler; Müslümanlık adına acı veren bir durumdur bu. “Ne olur ne olmaz, benim olmasa da belki çocuklarının başına bir şey gelir” endişesi ile “tedbirli davranmak” adına, şahit olunan bir yanlışa “yanlış” dememek, kanuna aykırı bir fiil olmayabilir ama en büyük ahlaksızlıktır. Ahlak ile kanun veya hukuk arasındaki temel ayırım noktası da burasıdır.

Mekke’den Notlar

Birey olamamışız

Son zamanlarda din ve kültür hayatımızla ilgili temel bir problem olarak insanımızın “birey” olamayışına veya “birey bilincine” sahip olmayışına vurgu yapıyorum. Birey olamamış veya birey bilincine sahip olamamış insan tiplerini çok açık bir şekilde Kâbe’de tavaf esnasında gözlemliyorsunuz; özellikle de Türkiye’den giden ve Türkçe konuşan insanlar arasında. Bir kere Müslüman topluluklar tavaf esnasında maalesef “sürü” gibi “kütle” halinde hareket ediyorlar. Kâbe’nin etrafında tavaf eden bireylerden ziyade tavaf eden kütleler var; birbirlerine öylesine kenetlenmişler ki aralarından geçebilmek mümkün değil; bu da Kâbe’deki tavafı zorlaştıran bir durum.

İnsanların sürü halinde birbirine kenetlenmiş bir şekilde hareket etmelerini meşru ve mazur kılan bazı haklı sebepler var. Bunun önde geleni insanların yalnız başlarına hac menasikini yapabilecek donanıma sahip olmayışları, ikincisi bu mahşeri kalabalık içinde, yalnız başlarına, kalacakları mekânları

bulamayacak olmaları, kısaca kaybolma korkusudur. Bunlar anlaşılabilir haklı gerekçelerdir. Ancak özellikle Türkiye’den giden hacıların, Harem’de toplu halde, önceden yazılmış dua metinlerini yüksek sesle hep bir ağızdan tekrarlamaları oldukça düşündürücü. Diyanet’in bunca geniş teşkilat yapısına ve personel sayısına rağmen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına kendi başına dua edebilecek bir bilgi ve beceriyi kazandıramıyor olmasıdır aslında düşündürücü olan. Bir insan Harem-i şerifte Allah’ın huzurunda içinden geldiği gibi ona yakarıta bulunamazsa onun dindarlığının niteliği sorgulanmalı değil midir sizce de? Masa başında yazılmış, süslü cümlelere mi ihtiyacımız var Allah’a dua etmek için, “Allahım!” demek yeterli değil midir? Acaba kurumlaşmış din teşkilatının mensupları kendi varlıklarının meşruiyetini bu seviyedeki dindarların varlığına mı bağlı görüyorlar? Dua etmek için bile kendilerine muhtaç olan dindarlar yetiştiriyor Diyanet ve tabii ki din öğretim kurumları. Ülkemiz insanının din anlayışının ve dolayısıyla dindarlığının oluşması veya şekillenmesinde resmi din kurumlarının ne kadar rolü olduğu da aslında ayrı bir sorundur.

Atalar demişler ki;

*“Deve hacı olmaz gitmekle Mekke’ye,
Eşek derviş olmaz su taşımakla tekkeye.”*

Söz doğru, ama kullanılan bağlamına bakmak lazım. Deve ve eşeğin fitratı hacı veya derviş olmaya müsait değil ama insan fitratı her ikisi için de müsait. Tabiatlarında yatkınlık olmadığı için ne kadar eğiterseniz eğitin deve ve eşekten hacı da derviş te çıkaramazsınız, ama insanın fitratı, eğitilmesi halinde hem hacı hem de derviş olabilir. Her şeye rağmen olamıyorsa o zaman eğitiminizin esas ve usullerini gözden geçirmeniz gerekir.

Hac ibadetinden murad nedir?

İnsanlar hac esnasında tâkatlarını zorlayacak bir şekilde çok ibadet yapmayı hedefliyorlar; mümkün olduğunca çok tavaf, umre yapmak için güneşin altında kalıp hasta oluyorlar. Oysa hac menasiki olarak yapılan ibadetlerin neredeyse hepsi sembolik değer taşır. Önemli olan Allah’ın emrine ittibâ ederek Harem’e gelmek, sembolik olarak Allah’ın huzuruna çıkmak; aradaki mekânsal farklılığı yine sembolik anlamda ortadan kaldırmak ve diğer menasiki ifa etmektir. Menasikin ifasında asgari şartları yerine getirdikten sonra önemli olan nicelik değildir, niteliktir; dolayısıyla kaç kere hacca gelindiğinden, kaç kere umre veya tavaf yapıldığından ziyade yapılmış olan menasikin (tavafın, umrenin vb) hangi niyet ve hâlet-i ruhiye ile yapıldığıdır önemli ve esas olan. Eğer önemli olan bu mekânlarda bulunmanın süresi olmuş olsaydı Mekke ve Medine dışında yaşayan bizim gibi Müslümanların Allah indinde hiçbir şansları olmazdı. Makam-ı İbrahim’in önüne çadır bile kursanız, sonuçta orada kalacağınız süre sınırlı olacaktır. Dolayısıyla hac ve umre ile ilgili dini söylemin gözden geçirilmesinde fayda vardır aciliyetle, (aynı durum diğer ibadetler için de geçerlidir.) Mesela Ravza-i mutahhara’da kılınan namaz ile ilgili hadis öyle anlatılıyor ki insanlar orada namaz kılabilme için birbirlerini ezmekten çekinmez hale geliyorlar. Aynı şey makam-ı İbrahim’de namaz kılmak veya hacer-i esved’i öpülebilmek uğruna yapılanlar için de geçerlidir.

Bu konularda yapılabilecek iyileştirmeler, sizce hangi kişi, kurum ve yapılarca gerçekleştirilebilir? Bu soru dini hayatımızın bütünü için geçerlidir. Ülkemizde kalabalıkların dini hayatının şekillenmesi ve düzenlenmesi aşamasında resmi kurumların rolü nedir? Bence ister eğitim kurumları isterse hizmet kurumu olsun resmi kurumlar, kalabalıkların dini hayatının tanzimi konusunda âtil durumdadır. Kalabalıkların dini hayatı, sanırım bütünüyle, cemaatler tarafından tanzim edilip şekillendirilmektedir. Cemaatler, mevcut halleriyle, akademik kurumların ürettikleri verilerin cemaate ulaşmasını engelleyen bir işleve sahip gibi duruyorlar; sanki tanımlayamadığım ve fakat varlığını sezindiğim bir merkez de, sırf bu işlevlerini yerine getirsinler diye bu yapıları özel olarak koruyup kollamaktadır. Mensubu olduğum resmi kurumu nasıl temize çıkardım ama! ... Öyle! ... Bizden hata sadır olmaz; hata varsa

müsebbibi muhakkak bizim dışımızdadır! Aslında tabii ki doğru olan, bunca sayısal anlamda kuruma, elemana, çalışmaya, sözüm ona akademik üretime rağmen toplumdaki bunca olumsuzlukların varlığı karşısında resmi kurumların kendilerini gözden geçirmesidir: “Âyinesi iştir kişinin lafa bakılmaz” sözü, boşa söylenmemiş şüphesiz. Sorunların faturasını cemaatlere yüklemek elbette kolaylıktır ama bu durum cemaatlerin dini hayatımızdaki yerini gözden geçirmeye de mani değildir.

Dindarlığımız çok naif, neredeyse çocuksu

Nafile bir tavaf sonrası revakların altında dinlenmeye, bir anlamda da Kâbe’de daha fazla zaman geçirmeye çalışıyorum Temmuz’un son gününün öğle vaktinde. Sıcaklık oldukça yüksek, hararet fazla. Su ihtiyacını karşılamak üzere yeteri kadar zezem sebilleri yerleştirilmiş, boşaldıkça yenilenen bir sistem kurmuşlar; hacılar susuzluk yaşamıyorlar, istedikleri zaman suya ulaşma imkânı söz konusu. Bu açıdan Suud yetkililerini kutlamak gerekir. Böyle bir ortamda yanımda oturan bir hacı (adayı diyelim) su içmeye gitti. Suyunu içtikten sonra elinde taşıyabildiği kadar plastik bardaklarla insanlara su servisi yapmaya başladı; gitti geldi, gitti geldi. Sonra poşet türü 3 veya 4 litrelik mavi renkli bir su bidonu temin etti, onu doldurup onunla su servisi yaptı; bunu son derece yüksek bir haz alarak keyifle yaptığı her halinden belli oluyordu. İşini bitirince de hissedilir bir memnuniyet içinde yanımdaki seccadesine geri döndü.

“Bu olay niye dikkatimi çekti veya biraz da garibime gitti acaba” diye düşündüm sonradan; sanırım sebebi şu: Aslında hacının yaptığı iş takdir edilecek bir iş; klasik literatürde belki de “amel-i salih”. İnsanların susuzluğunu gidermek için çalışmak, insanlara hizmet etmek tabii ki övgüye layık, kaldı ki Peygamberimizin “*seyyidu’l-kavmi hâdimuhâ*” (kavmin efendisi ona hizmet edendir) buyruğu, yapılan işin temel sâiki olarak da anlaşılabilir. Beni düşündüren husus, Müslümanların “kavme (topluma) hizmet etme” ilkesini anlayış tarzı ve uygulamaları oldu sanırım. Orada herkese yetecek kadar hazır su ve bardak varken oradaki hazır bardakları mevcut su sebillerinden doldurup insanlara dağıtan ve bunu yüksek bir dindarlık adına yaptığını düşünen insanımız, acaba aynı şeyi sadece bir iki kişiye yetecek kadar su olan bir ortamda da kendi içmeyip mevcut suyu diğer insanlara ikram eder miydi veya suyun bulunmadığı ve fakat susuzluğun yaşandığı bir ortamda kendi bütçesinden harcayarak bu insanlara su dağıtır mıydı? Ne dersiniz?

İkinci bir mesele de, biz Müslümanlarda insanların ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik dinin 1400 küsur sene önce koymuş olduğu ilkeleri günümüzün şartlarına uyarlama diye bir anlayışın bulunmayışıdır maalesef. 15 asır önce o ilkeler nasıl uygulanıyor idiyse biz de aynısını yapmak suretiyle hem daha dindar oluyor hem de bu yolla hayatta kalmaya çalışıyoruz. Mesela zikrettiğimiz hadiste geçen “kavme hizmet” (topluma hizmet) ilkesi, nedense toplumun bugünkü ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uluslararası standartlarda katma değer üretme, teknolojik üretimde bulunma şeklinde anlaşılıp anlatılmıyor da, ya su dağıtmak ya çay servisi yapmak şeklinde anlaşılıp, uygulanıp bununla dindarlığımız kemale ermiş oluyor. Dinimizin insan ihtiyaçlarını karşılamak veya düzenlemek üzere koymuş olduğu ilkelerin günümüz şartlarına uyarlanmasını, Akif merhum “Asrın idrakine söyletmeli İslam’ı” şeklinde ifade etmişti; son zamanlarda “*İslam’ın güncellenmesi*” şeklinde ifade edildi en yüksek seviyede. Temel sorunumuz bu ve bu da, aslında sorun olarak hissediliyor ama nedense din anlayışımız veya dindarlığımız bu soruna cevap verecek bir düzeye çıkmıyor, onun için dindarlığımızın çok “naif” veya “çocuksu” olduğunu söyledim.

Toplumda hâkim olan din anlayış ve anlatımında Müslüman’ı “zamanının insanı” halinde inşa edecek bir söylem veya eylem yok; Müslüman, Müslümanlık adına, 15 asır öncesinin zihniyeti ve davranış kalıpları içinde yaşamaya adeta mecbur ediliyor ve bu “dindarlık” adına yaptırılıyor. Bu yolla medeniyet yarışından veya hamlesinden çoktan vazgeçilmiş olunuyor: En hayati ihtiyaçlarının karşılanmasında bile başka medeniyetlerin ürettiklerine mecbur ve mahkûm bir Müslüman dünya var maalesef. Müslümanlar gidecekleri adresi bulabilmek için bile artık gayr-i Müslimlerin rehberliğine muhtaç hale gelmiş durumda. Navigasyonsuz kaçımız adres bulabiliyoruz? Başka medeniyetlerin ürettikleri biz Müslümanları öylesine kuşatmış, öylesine etkilemiş ki eline geçen yeni bir oyuncak karşısında ne

yapacağını bilemeden oyuncağın orasını burasını oynayan çocukların durumuna düşmüşüz de farkında bile değiliz. Bu oyuncak karşısındaki çocuk tavrı hissine gerek Ravza'da gerekse Harem'de tavaf esnasında Müslümanların cep telefonlarıyla oynamaları karşısında kapıldım. Bir taraftan Ravza'da namaz kılabilmek için önüne geleni tepiyor, öbür taraftan telefonu açmış ya çekim yapıyor ya birisine laf yetiştiriyor ya resim çekiyor veya çektiriyor; aslında ne yapmak istediğini tam olarak kendisi de bilmiyor; belli ki önceliğinin ne olduğu konusunda kafa karışıklığı içinde. Aynı durum tavaf esnasında da geçerli.

Hız Muhammed'in bu topraklardan çıkmış olması başlı başına bir mucizedir ve peygamberliğinin gerçekliği konusunda başka bir delil aramaya ihtiyacı yoktur.

Böylesine her açıdan, hem doğal hem de moral değerler açısından verimsiz, çorak ve kurak olan bir çölün ortasında Hz Muhammed gibi bir ahlak abidesinin çıkmış olması ancak ilahi bir irade veya müdahalenin sonucu olabilir. Peygamberimizin insana, insan ilişkilerine getirmiş olduğu kaliteyi, değeri, ölçüleri kitaplardan okuyup da onun mescidinde, mescid-i haramda ve genel olarak Mekke ve Medine'de müşahede ettiğimiz insan ilişkilerindeki aktüel nezaketsizliği, kabalığı izah edebilmek zorlaşıyor. Tarih kitaplarında peygamberimiz ile ilgili yazılanların sonradan inşa edildiğini düşünmek mümkün olsa bile insan ilişkileri ile ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de mevcut olan ilke, değer ve kuralların varlığı bile tek başına peygamberimizin hak peygamber olduğunu göstermeye kâfidir. Burası tamam da anahtar soru şudur: Bizatihi peygamberimizin sosyal hayatta ete kemiğe büründürmüş olduğu insan ilişkilerindeki yüksek ahlaki duyarlılık nasıl oldu da bu hale geldi? Medine ve Mekke'yi kültür tarihi açısından İslam'dan tamamen arındırmışlar; şehrin kültürel veya mimari yapısında kültürel veya tarihi unsur olarak İslam'ı hatırlatan bir motif bulabilmek asla mümkün değil, Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevi dışında. Medine veya Mekke sokağında kendinizi medeni bir İslam şehrinde hissetmiyorsunuz; bırakın sokakları Ravza ve Harem'de bile hacılara yapılan muamele tarzı, üslup ve hitap şeklinin Kur'an'dan öğrendiğimiz üslupla ilişkisini kurabilmek mümkün müdür? Bu bir karşı devrim midir acaba? Bu kutsal beldeler ne hale getirilmiş? Büyük bir aşk ve adanmışlıkla, her türlü zorluğu aşarak bu mekânlara ulaşabilen insanlara hak ettikleri bir hitap şekli, muamele tarzı, kısaca medeni bir ilişki ve iletişim şekli ve dili yok, çok acı: Hacı!!! Yallahh, yallahh Hacı; Hacı yallahh!!! Vb bir üslup. Kutsal beldeler medenilikten bir unsur taşıyor artık; her şey, her ölçü ve ilke, neredeyse bedevileşmiş; bu topraklarda iş aslına mı rücu etmiş Allah'ım!!! Tabiat, kültür ve tarihten soyutlanmış. Oysa bu topraklara giydirilmiş bir İslam kültürü ve tarihi vardı; o kültür ve tarih, toprağın bedevilikten medeniliğe evrilmesinin hikayesini taşıyordu ve yine o kültür ve tarih bu topraklarda mayalanıp tutmuş, ete kemiğe bürünmüş İslam medeniyetini simgeliyordu. Yoz, köksüz ve bedevi bir İslam anlayışı adına bu topraklarda mucizevi bir şekilde mayalanmış olan İslam medeniyetinin bütün motifleri kazanmış ve yerine çok saçma bir şekilde İngiliz mimari üslubunu hatırlatan bir saat kulesi dikilmiş. Bu kule İslam medeniyetine indirilmiş olan yıkıcı darbenin kim tarafından yapıldığını bütün dünyaya açık etmek üzere, aynı zamanda bir meydan okuma ve alınmış olan intikamın bir belirtisi olacak şekilde mi kurgulandı acaba diye geçiyor içimden. Bu topraklarda İslam adına ayakta kalabilmiş tek mukaddesimize üstten bakan, kibirli bir şekilde her yerden görünen Tower! Zemzem Tower!

Bu sene acaba her zamankinden daha fazla hacı mı kabul etti Suud?

Bugün 17 Ağustos, Cumartesi. Gündüzleri çok sıcak ve kalabalık olduğu için tavafı gece yapmaya karar verdik; saat birde kalkıp ikiyi çeyrek geçe ancak matafa ulaşabildik sanırım. Bu zamana kadar tecrübe etmediğimiz kadar kalabalıkla karşılaştık tavafı; bu izdihamda en ufak bir panik durumunun nasıl sonuçlanacağını önceden kestirebilmek asla mümkün olmaz. Bizim beklentimiz bayram sonrası tenhalaşma başlar yönündeydi ama henüz bir rahatlama söz konusu değil aksine çok fazla yoğunluk var. ... Şu anda 21 Ağustos, saat 17.53. Yine revakların altındayım; altın oluğun karşısındayım, akşam namazını bekliyorum. Bugün öğle namazından sonra tavafı birinci katta yaptık, orası matafa göre daha rahat; ayrıca güneşten de korunuyorsunuz, bununla birlikte matafta yapılan tavafı aldığımız hazzı orda almak mümkün değil. Ve hala kalabalık, öyle anlaşılıyor ki biz ayrılıncaya kadar burası

tenhalaşmayacak.

Hac süresince Mataf'ta müdahaleye hazır bir sağlık ekibi bulunması gerekmez mi?

Dün Mustafa Hoca (Prof. Dr. Mustafa Erdem) ile tavaf sonrası Cuma namazını beklerken hemen yakınımızda bulunan kadınlar, şiddeti giderek artan bir şekilde çığırışmaya başladılar. Muhtemelen aralarında bir hanım bayıldı veya kriz geçirdi, ne olduğunu anlayamadık; etrafı meraklı insanlarca doldu. Yine dünkü öğle vaktine yakın tavaf esnasında kalabalık ve izdihamdan o kadar bunaldım ki kendi kendime burada insanın başına bir şey gelecek olsa, sonuç ne olur diye düşünmeden edemedim. Mataf bir tarafa Kâbe'de böyle bir sağlık merkezi gözüküyor. Daha sonra Diyanet'in hastane başhekimi Prof. Rıdvan Bey'den Suud'un ihtiyaç halinde müdahale etmeye hazır bir sağlık biriminin olduğunu öğrendim.

Diyanet'in iyi organize edilmiş bir sağlık hizmeti var.

Diyanetin hac organizasyonunda fiilen iyi işleyen bir sistem de, verilen sağlık hizmeti: Mekke'de bütün Türk hacılarına hizmet veren tam teşekküllü bir hastane ile belirli otellerde hizmet veren sağlık ocakları mevcut. Hacının yaşadığı bir sağlık sorununda hekime ulaşımı zor değil. İyi işleyen bu sistemde sağlık ekip başkanı Kemal Hoca (Uludağ) ile başhekim Rıdvan Beyin (Prof. Dr. Mehmet Rıdvan Yalçın) tecrübelerinin, bilgi birikimlerinin, iyi niyet ve özverilerinin katkısını hissetmemek mümkün değil.

Diyanet bayramdan beş gün öncesinden başlayıp beş gün sonrasına kadar olan sürede servisleri kaldırma kararını gözden geçirmelidir.

Bu süre içinde hacılar sanki hücre cezasına mahkûm ediliyorlar. Arife'den bir gün önce Arafat'a çıkılıp bayramın birinci günü Arafat'tan dönüldüğüne göre hacı beş veya altı günü zamanını otelde geçirmek zorunda kalıyor. Otel odalarının pencerelerinin büyük bir kısmı (en azından bizimkisi) yan otel binasının duvarına açıldığı için ve de güneş yüzünden perdeyi açma şansınız kalmıyor; hoş, perdeyi açsanız da hangi manzarayı temaşa edeceksiniz. Kendi imkânlarınızla taksi ile Kâbe'ye gitmek sorunlu; ücretini karşılansanız bile dönüşte otelinizin adresini şoföre tarif etmeniz sıkıntı: adresi siz biliyorsanız şoför size iltifat ediyor, yazılı adres aramakla vakit geçirmek istemiyor. Ücretin bir sınırı yok: aynı istikamete aynı anda 10'a da, 100'e de gitmeniz mümkün. Tam bir kuralsızlık hali, kendimizi ifade edebilme, adresi tarif etme imkânımız olmasına rağmen sırf bu keşmekeş, karmaşa, kuralsızlık ve ilkelik durumunu yaşamamak için sadece iki gün özel imkânlarımızla gidip geldik. Kendini ifade etme imkânı olmayan, maddi açıdan sınırlı imkânlarla sahip plan hacılar otel odalarına mahkûm ediliyor. Üç veya dört kişinin birlikte bir odayı paylaştığı odalarda kalan hacıların durumlarını düşünün; bu sıkıntıyı aşmak için mescitlerde irşad programları, mukabeleler düzenleme yoluna gidiliyor, ama bu hem çare değil bence, hem de doğru değil. Diyanet hacının Kâbe ile irtibatını her gün açık tutabilmelidir. Sözü ettiğim tarihler dışında kalan günlerdeki servis hizmetine söylenecek bir söz yok, bence başarılı, işleyen bir sistem kurulmuş. Tıpkı otellerde yemek sistemi gibi; o da bana göre başarılı, ayrıntılar ihmal edilmemiş: iyi işleyen bir sistem oluşturulmuş. Gerçekleştirenleri, emeği geçenleri tebrik ediyorum.

Diyanet hac süresini makul bir seviyeye çekmelidir; hac ibadeti en fazla 20 gün içinde tamamlanabilir.

Organizasyonun kolay olmadığı belli, ama en az o kadar belli olan bir husus da, sürenin uzunluğudur. Mesela hac için gelen bir insan, Medine'de bir hafta neden bekletilmektedir; 40 vakit namaz süresi dense o da doldurulmadan ayrılıyor. Bu kadar uzun tutulmasının sebeplerini bilebilmemiz mümkün değil, ama sürenin gerçekten uzun olduğu açık.

Hacı yaş ortalaması ve hasta hacılar meselesi

Kura sistemi hacı yaş ortalamasının yükselmesinde önemli bir etken olarak gözükmüyor; 13 sene önce yazılmış: 60 yaşında yazılmış olsa şimdi 70 küsur yaşında oluyor. Tekerlekli sandalye ile ve yanında kendileriyle ilgilenecek yakını olmayan hacılar var: karı koca ikisi de tekerlekli sandalyede, yaşlar 80 civarında, Arafat'ta "biz ne yapacağız" diye görevli hocaların başına ekşiyorlar; bütün kafilenin iş akışının aksamasına sebep oluyorlar. Hocalar da kendilerine "bunu buraya gelirken düşünecektin" diyemiyor; diyemiyor ama, bu yaşlı ve hasta hacılar bütün işlerin aksamasına sebep oluyorlar. Kafileye hac menasikini yaptırma konusunda rehberlik yapması beklenen görevli hocalar, tam bir ikilem içindeler: kafileyi sevk ve idare mi edecekler yoksa hasta hacıları mı taşıyacaklar? Bu konuda Diyanet bir çözüm üretmelidir: en kolayı, yanında refakatçisi olmayan hasta hacı kabul etmemek ve hacılara, kafilede görevli hocaların hastalara tavaf veya sa'y yaptırma, onları taşıma gibi bir görevlerinin bulunmadığını iyice anlatmaktır. Daha uzun vadeli ama kesin çözüm ise, hacı adaylarına yeterli eğitim vermek suretiyle yürüyemeyecek kadar yaşlı ve hasta olan kişilerden hac ibadetinin düştüğünün iyice anlatılmasıdır. Hem görevli hocaların durumuna, hem yaşlı ve hasta hacıların durumuna üzıldüm. Bu tür görevlere seve isteye gelip görevini yapan görevli hocalara ayrıca ödül vermek lazım.

İnsanın gücünün sınırını anlamak çok zor

Mataftaki izdiham ve insan yoğunluğu arasında yaşlı, özürlü ve çocukların tavaf ediyor olmaları; o kalabalık ve kargaşa içinde bu insanların bir taraftan tavaf yapmakta ısrar etmeleri diğer taraftan da tavafı bir olumsuzluk yaşamadan tamamlamalarını normal şartlarda izah edebilmek çok zor; buradaki anahtar terim, sanırım irade, ısrar, azim ve kararlılıktır. "Dağ dayanmaz erlerin dağlar söken ısrarına" (Akif) sözü bu gibi durumlar için söylenmiş olmalı.

Anadolu'yu İslamlaştıran din anlayışı artık geride mi kaldı dersiniz?

*"Hararet nârdadır sacda değildir,
Keramet sendedir tacda değildir,
Her ne arar isen kendinde ara,
Kudüs'de, Mekke'de, Hac'da değildir."* Hacı Bektaş-ı Veli

Yine Revakların Altındayım

Bugün 22 Ağustos, Perşembe. Akşam namazını bekliyorum, yine Revakların altındayım; manzaram güzel, Kâbe'nin iki cephesini birden görüyorum: Altınoluk cephesi ile haceru'l-esved cephesi. Burayı klima olmadığı için tercih ediyorum asıl. Burayı nedense Türkler çok tercih ediyor, özel bir sebebi var mıdır bilemiyorum. Mataf yine dolu, ama Vakfe öncesindeki coşku, heyecan, kabına sığamayış hali yerini sessizlik, doyunluk ve durgunluğa bırakmış görünüyor. Artık Kâbe'de son zamanlarımızı geçiriyoruz. Birazdan akşam namazını kılıp otele gideceğiz; yarın sabah gelip veda tavafını yapacağız Allah izin verirse. Cuma namazını kılıp Huzur'dan (Beytullah'tan) ayrılırız inşallah. Buralara gelmek bir daha nasip olur mu bilinmez ama oldukça zayıf bir ihtimal. Gönül buralarda bulunabilmeyi elbette ister. Allah haccımızı, dualarımızı kabul etsin. Yaşadıklarımızdan sonra bize bu günleri gösteren Allah'a şükürler olsun.

Bugün 23 Ağustos, Cuma. Sabah 8.15 gibi veda tavafına başladık. Tavaf alanı çok kalabalıktı, yaklaşık bir buçuk saate yakın bir sürede tavafı ancak tamamlayabildik. Şu anda namaza bir buçuk saat var. Kâbe bugün de kalabalık. Geçen hafta Cuma namazını Mustafa Hoca (Prof. Dr. Mustafa Erdem) ile birlikte kılmıştık. O zaman daha mı rahattı, yoksa Mustafa Hoca ikimize de kolayca yer mi bulmuştu, bilemedim. Fakat Mustafa Hoca'nın yer bulma konusundaki becerisi, diğer alanlarda olduğu gibi, her türlü takdirin üstünde. Kâbe'de Hac süresinde üç Cuma namazı kılmış olacağız. Allah kabul etsin. Kısmet olursa yarın bu vakitlerde hava alanına ulaşmış oluruz. Ablamlar dün gece 10.30 civarında evlerine ulaştılar. Yarın gece aynı vakitlerde biz de ulaşmış oluruz inşallah.

Dönüyoruz

Ayın 24'ü, Cumartesi. Beklenen gün nihayet geldi Elhamdulillah. Sabah saat 9.30 gibi otelden çıktık. Şu anda Cidde havaalanında, pasaport kontrolünden geçtik; uçağın kalkış saatini bekliyoruz. Eğer bir gecikme olmazsa 17.15'de uçacağız; demek ki iki saat daha bekleyeceğiz.

Hacıları göçmen statüsünde gören Suud, sadaka paketi dağıtmak suretiyle Allah'ın misafirlerine hizmet etmiş mi oluyor?

Mekke'ye girişte olduğu gibi bugün çıkarken de her hacıya alâ-i vâlâ ile birer paket dağıttılar; içinde su, küçük bir parça kek ve bir iki parça ıvır zıvır (bisküvi vb). Paketin üzerinde sadaka zekat, vakıf fonu tarafından karşılandığı yazıyor. Öyle anlaşılıyor ki bu yolla Allah'ın misafirlerine hizmet edilmiş oluyor. Suud'un Mekke ve Medine dışındaki şehirlerini görme imkânımız olmadı; bu iki şehirde de kaldığımız oteller ile Mescitler ve etrafları dışındaki yerleşim alanlarını da görmedik, görmeye niyetlenmedik de. Her sene umre veya hac ibadeti vesilesiyle Mescid-i Haram'a gelen ve sayıları milyonlarla ifade edilen insanlara Suud hükümetinin vermiş olduğu hizmetin kalitesi, daha doğrusu kalitesizliği karşısında sadaka fonundan dağıtılan bu hediyelerin ne kıymeti olabilir! Hac için Mekke'ye gelen insanlara verilen hizmet, göçmen toplama merkezlerinde verilen hizmet kalitesinden kısmen daha iyi durumda görünmektedir; bundan tam da emin değilim ya, hadi öyle olsun.

Günümüz şartlarında hacıya kaliteli hizmet vermek, Mekke'nin her yerinden Harem'e ulaşımı kolaylaştırmak yoluyla olabilir; bunun da yolu Kâbe'yi Mekke'nin her bölgesine raylı sistemle bağlamakla olabilir. Oysa mevcut şartlarda 5 veya 6 km mesafedeki bir otelden Kâbe'ye ulaşımınız servislerle kurulabilmekte, bu da mevcut trafik yoğunluğu içinde ortalama en az bir saatinize mal olmaktadır. Bu yetmiyormuş gibi tam hac menasikinin yapılacağı günler içinde on gün servisler devreden çıkartılmak suretiyle insanlar ya kilometrelerce yürümeye veya hiçbir standartları olmayan taksici esnafına mecbur edilmektedir. Diyanet'in uygulamasında Zilhicce'nin 5'i ile 15'i arasında servis hizmeti sunulmamaktadır. Suud yetkililerinin mecbur bıraktığı bir uygulama olarak Diyanetin bu uygulaması, neyle izah edilebilir? Suud biz hacıları "göçmen" gibi görüyor. Bu uygulama karşısında zenzem veya üç paralık sadaka paketi dağıtmanın kıymet-i harbiyyesi nedir Allah aşkına? Hacıya Harameyn'de gösterilen muamele, olsa olsa göçmenler için geçerli olabilir. Vakfeye çıkış usulü, Arafat'taki şartlar da aslında kabul edilebilir nitelikte değildir. Verilen hizmetin geçmiş uygulamalara nazaran iyileştirilmiş olması tabii ki olumlu bir aşamadır, ama bugün verilen hizmet bugünün uluslararası standartları esas alınarak değerlendirilmeli değil midir? Suud'un verdiği hizmeti değerlendirirken bu işi ülke olarak bizim daha iyi yapacağımızı zımnen iddia ediyor değilim; bunun bir takım göstergeleri olsa bile garantisinin olmadığı kesin. Cidde Havaalanında saatlerdir bekliyoruz, uçuş saatlerini, gecikmeleri gösteren bir gösterge (monitor) yok, görevliye soruyoruz o da haber beklediğini söylüyor. Hâsılı Suud'un hizmet anlayışının göstergesi veya standardı, maalesef sadece sadaka paketi gibi gözüküyor.

Nihayet uçabildik

Saat 18.30 gibi uçağa binebildik, saat 19.00'da da elhamdulillah havalandık. Uçak Suud Havayollarının, personel arasında Türkçe bilen kişi yok, bizim hacıda da Türkçe dışında dil bilenler ortada yok. Eşleri farklı koltuklara oturtmuşlar, insanlar da eşleriyle beraber oturmak istiyorlar. Hacılarla hostesler beden diliyle bir hayli uğraştılar anlaşmaya, ama mümkün olmadı; en sonunda hostes kızlar "herkesin istediği yerde oturabileceğini" benden ilan etmemi istediler. Ben de bunu hacılara duyurdum, ama bu daha farklı bir karmaşa ve kaosa yol açtı; duyuruyu yapmış olduğuma pişman olmadım da değil. Neyse ki uzun süren bir curcunadan sonra insanlar yerleştiler de havalanabildik. Saat gece 10.00 gibi Esenboğa'ya indi uçak, eve ulaşmamız 12'yi buldu. Böylece hac ibadetimizi yapıp sâlimen evimize dönmüş olduk. Şükür! Makbul ve mebrur olmuş olması niyazımızla.